

Til Kulturdepartementet
postmottak@kud.dep.no

Oslo 11. september 2014

Høringsuttalelse til endringer i Åndsverkloven

Norsk Bibliotekforening er en uavhengig politisk organisasjon for alle typer bibliotek og alle bibliotekbrukere. Vi har mottatt høringsnotatet datert 1. juli 2014 om endringer i Åndsverkloven. Vi vil gjerne komme med synspunkter som gjelder generell avtalelisens, endringer i tvisteløsning og gjennomføring av EUs hitteverksdirektiv.

Generell avtalelisens

Norsk Bibliotekforening er i hovedsak positiv til å innføre bestemmelser om en generell avtalelisensordning i norsk lovgivning. Vi mener at avtalelisenløsninger er en hensiktsmessig klareringsmekanisme for store mengder opphavsrettslig beskyttet materiale med mange rettighetshavere, og der individuell klarering er upraktisk eller umulig.

Departementet sier i sitt høringsutkast at en generell avtalelisensbestemmelse kan benyttes på nye områder og for nye former for utnyttelse uten at det krever lovendring. Departementet sier også klart at bestemmelsen skal bygge på de samme grunnleggende hensyn som de avtalelisensbestemmelsene som allerede finnes i Åndsverkloven. Disse er basert på at det foreligger et særlig behov for klarering av rettigheter på denne måten, og at det som regel vil være snakk om store mengder av opphavsrettslig beskyttede verk som skal benyttes og at det ikke er mulig på forhånd å avgjøre hvilke verk det vil dreie seg om. Det må også etter vår mening være klart at det dreier seg om verk og/eller bruk der det er klart at dets kreves klarering/samtykke.

Flertallets merknad til revisjon av Åndsverkloven i 2005 i forbindelse med §16a om innføring av avtalelisens for ABM-sektoren gjelder fortsatt: *"Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Høyre og Kristelig Folkeparti, legger på denne bakgrunn til grunn at avtalelisens for bibliotekene ikke skal komme til anvendelse for materiale/bruk som ikke skal klareres med basis i §§ 9, 12, 16, 39, 39a og 40."*

Dette kan virke som en selvfølge, men samtidig er det viktig å gjøre klart at for eksempel materiale som faller i det fri ikke lenger er underlagt de begrensninger som gis i en avtalelisens når det gjelder tilgang og videre bruk. Dette gjelder også materiale der rettighetshaver har gjort verk alminnelig tilgjengelig, slik som åpne lisenser.

Når dette er sagt ser vi klart fordeler med innføringen av en generell avtalelisens. Mange ABM-institusjoner er allerede dekket av §16a, men en generell avtalelisens vil kunne gjøre det enklere for institusjoner som ikke er dekket av §16 og 16a å digitalisere og tilgjengeliggjøre materiale. Institusjoner som allerede er inkludert i §16 og §16a kan også inngå avtaler for bruk som i dag ikke er dekket i §16a.

Det må uansett være et grunnleggende prinsipp at slike avtaler ikke må være unødig begrensende, og at en tilnærmet monopolstilling ikke utnyttes.

Godkjenning av organisasjon

Departementet ber om innspill fra høringsinstansene om nødvendigheten av godkjenning av organisasjon som skal kunne inngå avtale. Norsk Bibliotekforening mener at det fortsatt bør

være krav om godkjenning av organisasjon, men ikke nødvendigvis av de enkelte avtalelisensene.

En godkjenning av organisasjon styrker avtalelisensens legitimitet, og det vil uansett være et begrenset antall organisasjoner det er snakk om. En økt arbeidsbyrde i departementet er derfor, etter vår mening, ikke et godt nok argument mot en slik godkjenning.

Tvisteløsning

Norsk Bibliotekforening har tidligere støttet etableringen av subsidiær nemndlisens for avtalelisenser, senest i høringen til revisjon av Åndsverkloven i 2005. Da med bakgrunn i at Konkurransetilsynet ikke lenger krever dispensasjon fra konkurranselovgivningen for denne typen forvaltningsorganisasjoner fordi det er regulert i Åndsverkloven. Tilsynet skal riktignok fortsatt kunne føre kontroll med virksomheten etter EØS-avtalens (art. 59, jf. §54) forbud mot foretaks misbruk av en dominerende stilling, men det styrker likevel forvaltningsorganisasjonenes dominerende stilling at det ikke kreves dispensasjon.

NBF er derfor glad for at departementet nå foreslår å innføre subsidiær nemndlisens for undervisningsområdet (§13b). Vi har drøftet om dette bør innføres også for andre avtalelisensområder som §16a og den foreslåtte generelle avtalelisensordningen, men har kommet til at de sterke samfunnsmessige interessene på undervisningsområdet skiller seg til en viss grad fra de andre områdene. Vi velger derfor nå å ikke fremme forslag om en ytterligere utvidelse i forhold til departementets forslag. Det er også basert på at vi, selv om forvaltningsorganisasjonene er i en tilnærmet monopolsituasjon, går ut fra at det er i deres egen interesse å få til avtale gjennom megling dersom alternativet er ingen avtale. Hvis dette viser seg å ikke være tilfelle, så må man komme tilbake til det.

Innføring av EUs hitteverksdirektiv

EUs hitteverksdirektiv åpner for et unntak til eneretten dersom visse betingelser er oppfylt. Ett av disse kravene er at det skal foretas et omfattende søk. Norsk Bibliotekforening ser at departementet har valgt ordet "omfattende", fremfor det som i Danmark kalles "omhyggelig". De to begrepene er ikke synonyme, og vi vil derfor gjerne ha en begrunnelse for at departementet har valgt *omfattende* i stedet for *omhyggelig*, som jo er den norske oversettelsen av det engelske *diligent* (og som brukes i den engelske versjonen av direktivet).

Dette omfattende/omhyggelige søket skal gjøres for hvert enkelt verk. Det sier seg selv at få kulturarvsinstitusjoner har ressurser til dette. Det vil være snakk om store kostnader knyttet til å benytte seg av unntaket for tilgjengeliggjøring av slikt materiale. For oss virker det som om kravet er ute av proporsjoner i forhold til det problemet det skal løse. For digitalisering av materiale som ikke er i handelen har vi jo allerede i Norge et unntak for ABM-sektoren, i tillegg til den allmenne digitaliseringstillatelsen for Nasjonalbiblioteket. Dermed er det for institusjoner som dekkes av §16 først og fremst snakk om å bruke hitteverksunntak for tilgjengeliggjøring av disse verkene. Uansett må søket foretas for at et verk skal identifiseres som hitteverk og dermed omfattes av unntaket.

Departementet sier at avtalelisens er å betrakte som et alternativ til unntaket. Dette er en praktisk og pragmatisk (og antakelig rimeligere) løsning. §16a er allerede en rimelig bred avtalelisensbestemmelse for bibliotek, arkiv og museer. Den er riktignok nå begrenset til utgitt materiale som disse institusjonene har i sine samlinger, mens unntaket for hitteverk omfatter også offentliggjorte verk.

Norsk Bibliotekforening er fornøyd med at §16a nå foreslås utvidet til å gjelde offentliggjorte fotografi og kunstverk. Departementet har vurdert om bestemmelsen bør omfatte alle

offentliggjorte verk og ber om innspill angående det. Vi mener at §16a bør omfatte også offentliggjorte verk som de nevnte ABM-institusjoner har i sine samlinger. Dersom avtalelisens skal være et reelt alternativ til unntaket for hitteverk, slik departementet mener, så er det viktig at ikke bare utgitte litterære skriftlige verk omfattes, men også de som er offentliggjorte med rettighetshaverens samtykke.

Vi vil likevel peke på noen problemstillinger som er knyttet til avtalelisens som et alternativ til unntak for eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring av hitteverk, og som vil være av betydning for det valget den enkelte bruker tar i de aktuelle tilfellene.

Bruk på tvers av landegrensene

Avtalisensene slik vi kjenner dem i dag tillater ikke tilgjengeliggjøring på tvers av landegrensene, ref. Bokhylla.no som er begrenset til norske IP-adresser. Unntaket for hitteverk tillater bruk på tvers av landegrensene.

Omfang

Unntaket omfatter utgitte og offentliggjorte litterære skriftlige verk, AV- og filmverk, men ikke fotografiske verk. Med utvidelsen av §16a til å omfatte offentliggjorte fotografiske verk, vil avtalelisens kunne dekke også det. Enkeltverk kan ikke klareres i en avtalelisens, så for det må unntaket, med omfattende søk, brukes.

Vernetid

For hitteverk er det vanskelig å fastslå vernetid. Etter det vi forstår omfattes ikke disse av §41. Det er antydning i andre sammenhenger at det for hitteverk kan være snakk om å falle i det fri 120 år etter utgivelse, men dette er ikke nedfelt i direktivet. Siden det er et unntak, er det kanskje ikke så aktuelt, men det er likevel satt begrensninger for videre bruk i utlandet. Disse begrensningene gjelder ikke verk i det fri. Dermed kan vernetid for hitteverk ha betydning.

I en avtalelisens vil hitteverk ikke være identifisert som sådanne, og derfor vil vernetiden vanskelig kunne fastslås, til forskjell fra verk som ikke er hitteverk. I Bokhylla.no blir verk som faller i det fri frigitt for nedlasting og også gjort tilgjengelig på tvers av landegrensene. Dette vil da ikke skje med hitteverk som omfattes av avtalelisens.

Videre bruk

I avtalelisens er det avtalen som bestemmer hvilken bruk som er tillatt. I unntaksbestemmelsen er det lagt inn begrensninger for videre bruk av institusjoner som ikke er omfattet av direktivet. Vi regner da med at øvrige unntaksbestemmelser/låneregler, slik som kopiering til privat bruk med hjemmel i §12 skal gjelde for hitteverk som er tilgjengeliggjort med hjemmel i hitteverksbestemmelsene i Åndsverkloven.

Sakkyndig råd for opphavsrett

Norsk Bibliotekforening har ingen merknader til oppheving av reglene om Det sakkyndige råd.

Med vennlig hilsen
Norsk Bibliotekforening

Mariann Schjeide/s/
leder

Ann Berit Hulthin
generalsekretær